

Pèricles: Oració Fúnebre

L'Oració Fúnebre en memòria dels atenesos morts en el primer any de la Guerra del Peloponès és considerat el document fundacional dels sistemes polítics democràtics. Òbviament es tracta d'una recreació que feu Tucídides, segurament a partir de records imprecisos dels que el van escoltar, però resumeix a la perfecció el que ell entenia per una democràcia. En recollim alguns paràgrafs en la versió que feu Jaume Berenguer Amenós per a la Fundació Bernat Metge en 1954.

“ XXXVII En el curs del mateix hivern, els atenesos, seguint un costum tradicional, celebraren oficialment els funerals dels primers caiguts en aquesta guerra. La cerimònia és com segueix. Tres dies abans exposen els ossos dels caiguts en un cadafal, i cadascú porta al seu mort l'ofrena que vol. Quan es fa l'enterrament uns carros duen uns fèretres de xiprer, un per cada tribu, i els ossos de cada mort són dins el fèretre de la seva tribu. Segueix una llitera buida, però amb el seu parament, en honor dels desapareguts que no s'han pogut trobar per a les exèquies. Tots els qui ho desitgen, així ciutadans com estrangers, poden prendre part en l'acompanyada, i les dones parentes dels morts es posen al costat de la tomba fent lamentacions. Deixen els fèretres al sepulcre públic que és al suburbi més bell de la ciutat i és allí que sempre han enterrat els morts de les guerres, exceptuant els caiguts a Marató; en atenció a llur excepcional coratge els donaren sepultura al mateix camp de batalla. I quan els han colgat de terra, un orador escollit oficialment per la seva intel·ligència i alta reputació pronuncia l'elogi fúnebre apropiat; i després d'això es retiren. Així es celebren els funerals i durant tota la guerra, sempre que se'ls presentà l'ocasió, repetiren la cerimònia. Doncs bé, per a l'orador fúnebre en honor dels primers caiguts fou elegit Pèricles, fill de Xàntip. I quan de arribà el moment, avançant des del sepulcre cap a dalt d'una tribuna aixecada a propòsit perquè el sentís com més públic es pogués, parlà com segueix: “

“ XXXV La majoria dels qui m’han precedit en aquesta tribuna han elogiat el legislador que afegí aquest discurs al cerimonial establert; creien que era escaient de pronunciar-lo en els funerals dels morts al camp de batalla. Jo, en canvi, seria del parer d’honorar homes valents de fet també amb fets, limitant-nos a organitzar honors com aquests funerals públics que ara presenciieu, i de no fer dependre la creença en els mèrits de tants herois de la molta o poca eloqüència d’un sol orador. Perquè és difícil de parlar apropiadament en una circumstància en què a penes es pot suscitar una convicció ferma de la realitat. L’oient que coneix els fets i és benèvol, potser pensarà que les paraules de l’orador no responen a allò que ell desitja i sap, i el qui ignora els fets, si sent dir alguna cosa superior a la seva naturalesa, l’enveja li fa creure que s’exagera. Perquè els homes toleren els elogis que es fan als altres mentre cadascú cregui que ell mateix és capaç de fer el que sent elogiar; però si el que diu l’orador va més enllà, ja els neix la gelosia i no ho creuen. Ara bé, del moment que els antics aprovaren com a bona aquesta pràctica, cal que jo, seguint el costum, posi tot el meu esforç a encertar el gust i l’opinió de cadascun de vosaltres.”

“ XXXVI Parlaré primerament dels nostres avant passats. En una solemnitat com aquesta és just i oportú de retre aquest homenatge a llur memòria. Perquè mai no deixaren d’habitar aquesta terra, que trameteren de generació en generació fins a nosaltres com un Estat lliure gràcies a llur valor. I si ells són dignes d’elogi més encara jo són els nostres pares, que no sense esforç acreixeren l’herència que havien rebut, i ens deixaren a nosaltres, l’actual generació, aquest gran imperi. I nosaltres mateixos, els aquí presents, sobretot els qui estem encara en l’edat madura, hem incrementat aquest imperi i hem assegurat la completa independència de la nostra ciutat així en pau com en guerra. Des de les gestes militars per les quals fou adquirit cadascun dels nostres dominis, o de l’energia amb què nosaltres, o els nostres pares, repel·lírem l’invasor bàrbar o grec, en faré omissió; no em vull estendre parlant de coses que ja sabeu. Però abans de procedir a l’elogi d’aquests morts, us faré veure per quin esperit hem arribat a la posició present i amb quines institucions i com a resultat de quins costums ha nascut aquesta grandesa. Perquè considero que no és inoportú de dir tot això en les actuals circumstàncies i que és convenient que ho escolti tota aquesta multitud de ciutadans i d’estrangers.”

“ XXXVII La nostra forma de govern no ha d’envejar res a les institucions dels pobles veïns, perquè som més aviat uns models que no pas uns imitadors d’altres. De nom som una democràcia, perquè l’administració està en mans, no d’uns pocs, sinó de la majoria. Però si la llei és igual per a tothom en els interessos particulars, és segons la consideració de què gaudeix cada ciutadà en alguna cosa, i no pas per raó de la seva classe, sinó del seu mèrit personal, que és preferit per a les funcions públiques, com tampoc per pobresa, si un pot fer un servei a l’Estat, no li és un destorb la seva obscura condició social. La llibertat és la nostra norma de govern en la vida pública, i en el comerç ordinari de la vida no ens mirem amb recel, ni ens irriem amb el veí si fa el que li plau, ni li fem cara de retret, que no perjudica però dol. Sense molèstia en les nostres relacions privades, per

respecte complim amb exactitud les disposicions públiques obeint sempre les autoritats i les lleis, principalment les establertes per a protegir els qui pateixen injustícia i les no escrites, la transgressió de les quals porta el menyspreu general.”

“XXXVIII A més per a descans de les fatigues hem procurat als nostres esperits moltíssims esbargiments. Tenim jocs i festes regulars al llarg de tot l’any i belles cases particulars i el plaer que cada dia trobem en aquestes coses foragita la tristesa. I gràcies a la seva importància entren a Atenes tots els productes de tot el món, i així resulta que ens és tan familiar de gaudir-nos dels fruits dels altres països com dels de l’Àtica mateixa,”

“XXXIX També la nostra pràctica militar és superior a la dels nostres adversaris en els aspectes següents. La nostra ciutat és oberta a tothom i mai no expulsem un estranger o el privem d’aprendre o de veure alguna cosa, el coneixement de la qual, si no es manté secreta, pot ésser d’utilitat a un enemic; perquè no confiem tant en els armaments i en les estratagemes com en el coratge que neix de nosaltres mateixos a l’hora d’actuar. I quant a l’educació, mentre ells des de la juvenesa practiquen exercicis penosos per tal d’aconseguir la fortalesa viril, nosaltres vivim deixats anar i no per això fem front amb menys de valor a perills proporcionats a les nostres forces. I la prova: els Lacedemonis porten la guerra a l’Àtica no pas ells sols, sinó amb tots llurs aliats; nosaltres, en canvi, anem sols al país del veí i, malgrat que lluitem en país estrany contra adversaris que defensen llur pàtria, ordinàriament els guanyem sense gaires dificultats. Mai encara cap enemic no s’ha trobat amb totes les nostres forces reunides, perquè a la vegada hem d’atendre a la marina i per terra hem d’enviar els nostres soldats a molts llocs; els, però, si, s’entrecen amb una porció de forces noves i les derroten, se n’envaneixen com si les haguessin repel·lides totes, i quan són vençuts pretenen haver estat derrotats per la totalitat, i tanmateix, si nosaltres volem córrer els perills més amb despreocupació que no pas amb penosa instrucció, i amb un coratge que donen més els propis hàbits que no pas regulen les lleis, tenim l’avantatge de no anticipar-nos a les penes que ens esperen, per bé que, quan arriba l’hora, no ens mostrem pas menys valerosos que els qui es turmenten contínuament. I així la nostra ciutat es fa mereixedora d’admiració en aquest i en altres aspectes.”

“XL Som, en efecte, amants de la bellesa amb simplicitat i de la cultura sense efeminament. Ens servim de la riquesa més com a oportunitat d’acció que per a presumpció de paraula. La pobresa entre nosaltres no és considerada humiliant per a ningú; l’humiliant és no fer res per defugir-la, Els nostres ciutadans es preocupen igual dels afers particulars que dels públics, i en altres que es dediquen a llurs oficis particulars es troba una idea suficient de la política. Perquè som els únics que tenim el qui no pren part en els afers públics, no per un tranquil, sinó per inútil, perquè creiem que no són les paraules que perjudiquen l’acció, sinó el no informar-se prèviament per a la discussió abans de fer el que cal. També en això som superiors perquè som atrevits i alhora calculem a fons el que anem a emprendre, mentre que en els altres la ignorància produeix audàcia i el càlcul irresolució. I amb raó ha d’ésser jutjats com els esperits més valents els que, tenint la idea més clara de les penes i dels plaers de la vida, no per això defugen els perills. Fins a fer bé som diferents de la majoria, puix que ens guanyem els

amics no rebent, sinó fent favors. El qui fa el favor és un amic més segur, perquè vol amb contínues mostres d'afecte conservar viu l'agraïment del seu afavorit; en canvi, el qui el deu és de sentiments més freds, perquè sap que tornant el favor no fa una gràcia, sinó que paga un deute. I som nosaltres els únics que fem bé, sense miraments, no per càlcul d'interès, sinó amb la confiança pròpia d'homes lliures.”

“ XLI En una paraula, afirmo que Atenes és en tot l'escola de Grècia i que cadascun de nosaltres em fa l'efecte de tenir en la seva persona el poder d'adaptar-se a les més diverses formes d'activitats amb gràcia i facilitat extraordinàries. I que el que dic no és fanfàrria de paraules inspirades pel moment, sinó la veritat objectiva, ho indica el poder de la nostra ciutat, poder que hem adquirit amb aquestes qualitats. Perquè, a l'hora de la prova, Atenes és l'única ciutat de les contemporànies que es mostra superior a la seva pròpia anomenada; l'única que no desperta en l'enemic que l'ataca irritació per sofrir un revés de mans d'un tal adversari, ni queixa en els seus súbdits d'ésser governats per amos indignes. I per les magnífiques proves, i certament no sense testimoni, que hem donat del nostre poder, serem l'admiració de les generacions presents i futures; no necessitarem les lloances d'Homer o d'altres panegiristes, la poesia dels quals pot agradar de moment, per bé que la veritat dels fets destruirà llurs ficcions. Hem obligat tots els països i tots els mars a fer-se accessibles a la nostra audàcia i per tot arreu hem erigit monuments eterns de derrotes i victòries nostres. Tal es, doncs, la ciutat per la qual aquests han lluitat i han mort heroicament, per no consentir que els fos arrabassada; i tots els qui quedem és natural que estiguem disposats a sofrir per ella.”

“ XLII És per això que he parlat llargament sobre la grandesa d'Atenes, per fer-vos veure que nosaltres lluitem per un ideal superior al dels qui no tenen els avantatges enumerats i alhora per assentar damunt testimoniatges certs l'elogi d'aquells en honor dels quals parlo. Ara bé, la part principal d'aquest elogi acaba d'ésser dita, perquè en enaltir la ciutat he enaltit aquests homes i els qui com ell l'han feta gloriosa amb llurs virtuts. De ben pocs grecs es podrà dir, com d'ells que llur fama guarda proporció amb llurs proeses. Jo crec que una mort com la d'aquests demostra, com una primera revelació o com una confirmació final, llur valor d'homes. Perquè fins i tot els inferiors en altres aspectes poden al·legar, com a justificació, l'ardiment amb què han lluitat en defensa de la pàtria: han esborrat el mal amb el bé i han afavorit l'Estat amb llurs serveis més que no pas l'havien perjudicat amb llur conducta privada. Cap d'aquests homes no es deixà amollir estimant-se més continuar gaudint de la seva riquesa, ni ajornà el perill amb l'esperança, pròpia de la pobresa, que un home pot un dia deixar d'ésser pobre i fer-se ric. Al contrari, considerant més atraient el càstig dels enemics i pensant que aquest perill era el més gloriós de tots, volgueren afrontar-lo per venjar-se dels enemics i renunciar a tot allò altre. Confiaren a l'esperança la incertesa de l'èxit, però una vegada ja davant del perill, preferiren de confiar en ells mateixos. I arribat el moment de batre's, consideraren més bell sofrir que no cedir i salvar la vida; evitaren la vergonya del retret, aguantaren la lluita al preu de la vida, i a l'atzar d'un instant, no en plena por sinó en plena glòria ens deixaren.”

“ XLIII És així que aquests homes es mostraren dignes d’Atenes; i els que quedem, hem de fer vots per una fi més venturosa i desitjar de tenir un esperit no menys resolut contra els enemics, no limitant-nos a considerar només de paraula els avantatges -que serien llargs de dir i que vosaltres ja sabeu- d’una enèrgica defensa contra els enemics, sinó tenint en l’actuació de cada dia els ulls fits en la grandesa d’Atenes i enamorant-vos d’ella; quan us impressioni el seu esplendor, penseu que tot això fou conquerit per homes audaçs i sabedors de llur deure, que obraven per punt d’honor i que, si alguna vegada fracassaven en alguna empresa, no per això permetien que la ciutat es veiés privada de llur valor, sinó que li oferien la contribució més bella. Pel sacrifici que de llurs vides li feien col·lectivament, individualment han rebut en paga una lloança que no envelleix i el més assenyalat dels sepulcres. No em refereixo a aquell en què reposen, sinó a aquell en què llur glòria sobreviu i és recordada en tota ocasió que es presenti de celebrar-los i d’imitar-los. Perquè tota la terra és el sepulcre d’homes famosos; no solament en llur propi país els commemoren les inscripcions i les esteles, sinó que fins en els països estranys perviu una memòria no escrita d’ells, gravada en el cor dels homes més que no en les pedres. Preneu ara exemple d’ells i entenent que la felicitat és fruit de la llibertat, i la llibertat del coratge, no mireu entorn vostre amb angúnia els perills de la guerra. No són els desgraciats, que no tenen esperança d’un millor, els qui amb més raó poden menysprear la vida, sinó aquells que, si viuen, s’exposen al canvi de la fortuna i a l’infortuni i per als quals més forta és la diferència en cas de fracàs. Perquè per un home amb sentit de l’honor el menyscapse que li ve d’èsser un covard és més dolorós que no pas una mort que li arriba sense ésser sentida en la plenitud del vigor i de l’entusiasme general.”

“ XLIV Per això ara, més que compadir els pares aquí presents dels morts, vull conhortar-los. Ells saben que s’han criat enmig de tota mena de vicissituds i que els afortunats són aquells a qui toca, com ara aquests, la fi més gloriosa, o bé, com a vosaltres, el més vell motiu de dol, i aquells per a qui la vida fou mesurada de tal manera que el terme de la felicitat coincideix amb la mort. Ja veig que és difícil que us convenci, perquè sovint retrobareu el record dels fills perduts en la bona sort dels altres, bona sort de què també un dia vosaltres gaudíeu amb orgull. Tothom es dol, no de no tenir els bens que mai no heu provat, sinó de la pèrdua d’aquells als quals està avesat. Però us heu de resignar amb l’esperança de tenir altres fills, els que esteu encara en edat d’engendrar; així per a alguns de vosaltres individualment els fills que naixeran seran l’oblit dels que ja no hi són, i també la ciutat hi guanyarà per dues raons; no es veurà despoblada i estarà garantida la seva seguretat. Perquè no es poden prendre resolucions justes i equitatives, quan uns s’exposen a perdre llurs fills i altres no. I els qui ja sou vells penseu, considerant-ho com una gràcia, que heu passat feliços la major part de la vida, i que la que us queda serà curta, i trobeu consol en la glòria d’aquests herois. Perquè solament l’amor de la glòria no envelleix, i a l’edat caduca, el delit més gran dels homes no són les riqueses, com alguns diuen, sinó els honors.”

“ XLV I per a tots vosaltres, aquí presents, fills o germans dels morts, veig que la lluita per emular-los serà àrdua, perquè tothom té el costum de lloar els morts i, per extraordinari que sigui el vostre mèrit, difícilment sereu considerats no ja iguals, sinó àdhuc lleugerament inferiors. Perquè els vius tenen rivals que els envegen, però els qui

ja no destorben són honorats amb una benvolença que no té oposició. I si he de fer també una al·lusió a la virtut de les dones que ara seran vídues, ho resumiré tot en un breu consell: la vostra reputació serà gran, si no us mostreu més febles del que és natural al vostre sexe, i gran la d'aquella de qui menys es parli en bé o en mal entre els homes.”

“XLVI Acabo de pagar el tribut de paraula que prescriu la llei, dient tot el que he cregut convenient, Quant al tribut d'obra, per una part els morts acaben de rebre els honors de l'enterrament, i per altra d'ara endavant Atenes mantindrà llurs fills a despeses de l'Estat fins a l'adolescència, oferint així una corona als morts i als supervivents d'aquests combats. Perquè els pobles que proposen les més grans recompenses al valor, allí també es troben els millors ciutadans al servei de l'Estat.

I ara, després de plorar cadascú el mort que li pertoca, retireu-vos.”